

อัตลักษณ์และสุนทรียศิลป์ผ้าฝ้ายทอมือลายดอกฝ้ายเมืองเลย
กับการยกระดับคุณค่าผ้าทอพื้นบ้านเป็นผ้าทอประจำจังหวัดเลย

Identity and Aesthetics of Handwoven Cotton
with the Dok Fai Mueang Loei Pattern and Elevation
of Value of Traditional Folk Woven Fabrics to the
Signature Woven Fabrics of Loei Province

ไทยโรจน์ พวงมณี / Thairoj Phoungmanee¹

พชรมณ ใจงามดี / Pacharamon Jaingamdee¹

มาริษา ภิรมย์แทน เดอ เบลส์ / Marisa Phiromtan De Bels²

จารุวัลย์ รัชัษณ์ณี / Charuwan Rakmanee²

Received: Jun. 29, 2023 Revised: Sep. 28, 2023 Accepted: Jan. 23, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และสุนทรียศิลป์ของผ้าฝ้ายทอมือลายดอกฝ้ายเมืองเลยกับการยกระดับคุณค่าผ้าทอพื้นบ้านเป็นผ้าทอประจำจังหวัดเลย โดยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการลงพื้นที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่าผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยเป็นผ้าฝ้ายทอมือที่มีการผสมผสานเทคนิคการทอแบบขิดและการมัดหมี่เข้าด้วยกัน โดยผ้าทอมีเนื้อหาเรื่องราว

---

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

¹Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University

²คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

²Faculty of Science and Technology, Loei Rajabhat University

เกี่ยวกับวัฒนธรรมการปลูกฝ้ายในอดีตของจังหวัดเลย และความรักความสามัคคีในครอบครัว ด้วยการนำดอกฝ้ายมาออกแบบและมัดหมี่เป็นลายเครือเถาตามรูปแบบธรรมชาติ ย้อมด้วยคราม ทอเป็นผืนผ้าโดยมีรูปแบบของลายชั้นมัดหมี่และลายชั้นขิด แบ่งจังหวัดเลยการวางลายอย่างเหมาะสมลงตัว ส่วนอัตลักษณ์ผ้าลายดอกฝ้ายเมืองเลย คือ ผ้าฝ้ายทอมือลายเครือเถาดอกฝ้ายมีลักษณะการทอแบบลายชั้นด้วยการขิดและการมัดหมี่ร่วมกัน สุนทรียศิลป์ที่เป็นผลจากการนำเสนอรูปแบบของผ้าทอผ่านการวางจังหวัดเลยของลายดอกฝ้ายเทคนิคการขิด การย้อมสีของช่างทอ ได้ส่งผลต่อการรับรู้ถึงเนื้อหาเรื่องราวบนผืนผ้าและรูปแบบของผ้าทอจากการประกอบสร้างขององค์ประกอบศิลป์ เช่น เส้นรูปร่าง สี ผิวสัมผัส บริเวณว่าง จังหวัด และกระบวนการทอที่ประณีตที่ให้ความรู้สึกความพึงพอใจและเกิดประสบการณ์ทางสุนทรียภาพได้ สำหรับการยกระดับคุณค่าผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยในฐานะผ้าทอประจำจังหวัดเลยผ่านแนวคิดการมีส่วนร่วมและการผลิตซ้ำ โดยภาครัฐได้ลงพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมและสร้างกระบวนการขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าจังหวัดเลย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมฝ้ายด้านทักษะการคิดสร้างสรรค์ ด้านกระบวนการทอผ้า ด้านการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ และด้านคุณค่าทางสุนทรียภาพให้กับผ้าทอพื้นบ้าน ทั้งนี้เพื่อการสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคง โดยมีกิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการมัดหมี่การย้อมสีและการทอ โดยให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ทดลองทอและทำการผลิตซ้ำผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยอย่างต่อเนื่อง จนมีความชำนาญและสามารถทอได้อย่างประณีตและสวยงามต่อไป

คำสำคัญ : อัตลักษณ์และสุนทรียศิลป์ผ้าทอมือ ลายดอกฝ้ายเมืองเลย
การยกระดับคุณค่าผ้าทอพื้นบ้าน ผ้าทอประจำจังหวัดเลย

Abstract

This academic article aimed to study the identity and aesthetics of handwoven cotton with the Dok Fai Mueang Loei

pattern and elevate the value of the traditional folk woven fabrics to become signature woven fabrics of Loei Province. The data were collected from documents and field studies in the community weaving enterprise groups in Loei. The obtained data were analyzed using content analysis. The handwoven cotton with Dok Fai Mueang Loei pattern was found to combining contain a combination of Khid and Mud Mi weaving techniques. The woven fabric was hidden with the story about the growing culture of cotton in Loei in the past, including love and unity in the family by designing Dok Fai or cotton flowers and Mud Mi in a natural pattern, dyeing fabrics with indigo, weaving them into a piece with the pattern-of Mud Mi and Khid and dividing its layout into consistent patterns appropriately and perfectly. For the identity of the handwoven fabrics with the Dok Fai Mueang Loei pattern, the Dok Fai Mueang Loei pattern was designed with stripes using a combination of Khid and Mud Mi weaving techniques. In Aesthetic art resulted from the presentation of weaving patterns and the rhythm of the Dok Fai pattern. The weaving techniques of Khid and dyeing techniques affected the perception of the story on the fabrics and the layout of woven fabrics composed of artistic elements such as lines, shapes, colors, textures, spaces, rhythms, and the intricate weaving processes that give satisfaction and an aesthetic experience. The value of the handwoven fabrics with the Dok Fai Mueang Loei pattern to the provincial fabric of Loei has been elevated through participation and reproducibility the government visiting the area to organize activities and create the processes to drive the weaving community enterprise group in Loei. The visit was aimed to bring about changes

in knowledge and understanding of the cotton culture, creative thinking skills, weaving processes management, economy, and aesthetic value to local woven fabrics in order to create a stable grassroots economy. There were workshops on weaving Mud Mi, dyeing fabrics, and weaving fabrics by allowing community enterprise groups to experiment with weaving and reproducing woven fabrics with the Dok Fai Mueang Loei cotton flower pattern consistently until they develop expertise and are able to weave intricate and beautiful woven fabrics.

Keywords: Identity and aesthetics of hand woven fabrics, Mueang Loei Dok Fai pattern, Elevation of the value of hand woven fabrics, Signature woven fabrics of Loei Province

บทนำ

ฝ้ายเป็นพืชเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ผู้ประกอบการสิ่งทอยังคงมีความต้องการนำไปแปรรูปเป็นสินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในอดีตนั้นการปลูกฝ้ายมีต้นทุนสูงและต้องใช้สารเคมีในการช่วยกำจัดศัตรูพืช ปัจจุบันการปลูกฝ้ายในพื้นที่จังหวัดเลยจึงได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกแบบเดิมมาเป็นภูมิปัญญาตามวิถีธรรมชาติ โดยมีการปลูกฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง 4 สายพันธุ์ ได้แก่ ฝ้ายตุ่ยน้อย ฝ้ายตุ่ยใหญ่ ฝ้ายขาวน้อย และฝ้ายขาวใหญ่ (มาริษา ภิรมย์แทน เดอ เบลส์, 2563, น.1-20) ซึ่งภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมให้สินค้าและผลิตภัณฑ์ “ผ้าฝ้ายเมืองเลย” และได้ทำการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications: GI) ที่เริ่มดำเนินการตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ คือ การปลูกฝ้ายพื้นเมืองในท้องถิ่นจังหวัดเลย และวางแผนต่อเนื่องถึงการแปรรูปเป็นผ้าทอและผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy) หรือ BCG Economy คือ โมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นแนวคิดการนำวิทยาศาสตร์

เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาช่วยยกระดับความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 3 เศรษฐกิจหลัก คือ Bio Economy (B) หรือระบบเศรษฐกิจชีวภาพ มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่าที่เชื่อมโยงกับ Circular Economy (C) หรือระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนที่ต้องคำนึงถึงการนำวัสดุกลับมาใช้ประโยชน์มากที่สุด โดยอยู่ภายใต้ Green Economy (G) ที่เป็นระบบเศรษฐกิจสีเขียว โดยมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาลพิษเพื่อการลดผลกระทบต่อโลกอย่างยั่งยืน โดยจังหวัดได้มีการส่งเสริมการปลูกฝ้ายพื้นเมืองให้กับสมาชิกกลุ่มฝ้ายเมืองเลย และเครือข่ายสิ่งทอจังหวัดเลย ด้วยการปลูกฝ้าย 2 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้ปลูกฝ้ายอินทรีย์ สำหรับการนำมาผลิตสินค้าคุณภาพเกรดพรีเมียมเพื่อการตอบสนองตลาดตอนบนและตลาดเฉพาะกลุ่ม และ 2) กลุ่มผู้ผลิตฝ้ายแบบปกติ สำหรับการนำมาผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดผ้าทอมือทั่วไป (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดเลย, 2566)

ส่วนภูมิปัญญาการนำดอกฝ้ายมาใช้ประโยชน์นั้น มีขั้นตอนดังนี้ การคัดเลือกดอกฝ้ายที่แก่จัดมาปั่นฝ้าย ตีดฝ้าย ล้อฝ้าย และเข็นฝ้ายเป็นเส้นพุ่งและเส้นยืน สำหรับการนำไปทอเป็นผืนผ้า ส่วนการย้อมสีเส้นฝ้ายนั้นช่างทอได้ใช้สีธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ เช่น เพกา ขนุน คำแสด ยอป่า คราม และมะเกลือ เป็นต้น (จุฑามาศ ดอนอ่อนบัว และจิรวัดน์ พิระสันต์, 2563, น.22-42: ทักษิณา พิพิธกุล, 2559, น.56-67) ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นการปลูกฝ้ายพื้นเมืองนั้น เกษตรกรผู้ปลูกฝ้ายจะเริ่มปลูกหลังฤดูกาลการทำนา ช่วงกลางเดือนกรกฎาคม และเก็บเกี่ยวตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนของทุกปี โดยนับตั้งแต่วันเริ่มงอกถึงวันแตกสมอนั้นใช้เวลาประมาณ 120 วัน (4 เดือน) เริ่มตั้งแต่การเตรียมเมล็ดพันธุ์ฝ้ายเตรียมดินโดยไถตะ 7-14 วัน จากนั้นตากดินและย่อยดินให้มีขนาดเล็กลงแช่เมล็ดพันธุ์ฝ้ายในน้ำ 1 คืน จากนั้นปลูกโดยขุดหลุมลึกประมาณ 1-2 เซนติเมตรหยอดเมล็ด 10 เมล็ดต่อหลุม โดยใช้ระยะปลูก 1 x 1 เมตร รดน้ำ 3-5 วัน เมล็ดฝ้ายจะงอกเป็นต้นกล้าประมาณ 30 วัน ปรากฏดอกอ่อน 30-60 วัน จะมีดอกอ่อนจนถึงดอกบาน หลัง 60-70 วัน จะเจริญเป็นสมออ่อน จากนั้น 30-40 วัน สมออ่อนของฝ้ายจะแก่แตกปุย จึงสามารถเก็บเกี่ยวเพื่อนำมาผ่าน

กระบวนการต่าง ๆ และแปรรูปเป็นเส้นใยสำหรับการนำไปทอผ้าต่อไป (มาริษา กิริมย์แทน เดอ เบลส์, 2563, น.1-20)

ในอดีตพื้นที่ของจังหวัดเลยมีการปลูกฝ้ายพื้นเมืองกระจายทั่วทุกอำเภอ เนื่องจากสภาพดินและอากาศที่เหมาะสมทำให้มีนายทุนเปิดโรงทอฝ้ายเพื่อการรับซื้อฝ้ายและรับทอฝ้ายจากเกษตรกรไปพร้อมกัน ปัจจุบันก็ยังมี การดำเนินการอยู่เป็นบางพื้นที่ เช่น เขตอำเภอหนองหิน และอำเภอวังสะพุง จากที่กล่าวมาข้างต้น จังหวัดเลยจึงได้นำอัตลักษณ์ของความเป็นฝ้ายพื้นเมือง มากำหนดสโลแกน (Slogan) ในงานกาชาดประจำจังหวัดเลยว่า “งานดอกฝ้ายบาน มะขามหวาน” นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา (ซัชจรียา ไบลี, 2560, น.110-126) ปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนชื่องานเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า “งานดอกฝ้ายบาน สืบสานวัฒนธรรมไทยเลย” สำหรับผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและนโยบายการพัฒนาจังหวัดเลย ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นบ้านได้มีการปรับตัวในทุกมิติ เช่น การใช้วัตถุดิบอย่างเส้นด้าย และเส้นฝ้ายจากโรงงานมาแทนฝ้ายพื้นบ้านของเมืองเลย เนื่องจากสะดวกและต้นทุนต่ำ หรือการเห็นโอกาสของภาครัฐจากการเติบโตทางเศรษฐกิจของฝ้ายและผลิตภัณฑ์จากฝ้ายจังหวัดเลย จึงมีการกำหนด ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่กินดี อยู่ดี และมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยมีโครงการส่งเสริมและอนุรักษ์การปลูกฝ้ายพื้นเมือง และการทอผ้าฝ้ายพื้นบ้าน ให้กลับมาอยู่ในวิถีเกษตรกรอันเป็นจุดเปลี่ยนที่ยกระดับและพัฒนาให้การปลูกฝ้าย และการทอผ้ามีความก้าวหน้าสอดคล้องกับความต้องการการใช้ฝ้ายและ ผ้าฝ้ายทอมือในวิถีชีวิตประจำวันมากขึ้น นับตั้งแต่ขั้นตอนการปลูก การแปรรูป เส้นใย การย้อมสี การพัฒนาตลาด รวมทั้งการแปรรูปผลิตภัณฑ์เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย โดยมีการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอและ ผู้ประกอบการจำหน่ายผ้าทอเข้ามาเป็นเครือข่ายร่วมพัฒนาเพื่อให้สามารถ แข่งขันภายในจังหวัดเลยและจังหวัดอื่น ๆ โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การเป็น ผู้นำการผลิตฝ้ายและผลิตภัณฑ์ผ้าทอที่มีคุณภาพ และมีอัตลักษณ์นำไปสู่ การจำหน่ายในระดับสากล (ซัชจรียา ไบลี, 2560, น.110-126; ธรรมนูญ

เอกราจินดาวัฒน์, 2564, น.432-447) สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำเส้นฝ้ายขึ้นมือจังหวัดเลยนั้น เริ่มจากการคัดเลือกพันธุ์ฝ้ายตุ่ย หรือฝ้ายขาวพื้นเมืองที่ดี ไม่เป็นโรค และไม่มีเชื้อราในปุ๋ยฝ้าย นำมาอ้าวให้เส้นใยออกจากเมล็ดฝ้าย จากนั้นนำไปตีฝ้ายจนฟู เพื่อให้ง่ายต่อการเข็น ขึ้นต่อไปช่างทอจะใช้ไม้ไผ่ที่มียาวประมาณ 30 เซนติเมตร ทำการล่อฝ้ายหรือล่อฝ้ายเป็นหลอด ความยาวประมาณ 10 นิ้ว มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 1 นิ้ว จากนั้นนำไปเข็นด้วยหลา โดยการปั่นเกลียวให้เป็นเส้นยาวและมีความเหนียว เมื่อฝ้ายหมดจึงต่อฝ้ายใหม่ ก็จะได้เส้นฝ้ายขึ้นมือ จากนั้นช่างทำการเปียฝ้ายโดยการถอดด้ายที่เข็นจากหลาเก็บ โดยใช้ไม้เสียบแล้วนำไปเปีย เพื่อทำเป็นปอยหรือใจฝ้าย จากนั้นนำไปย้อมสี กวักฝ้ายไปใส่ในเครื่องมือกวัก เพื่อให้เส้นฝ้ายมีความตึงเรียบเสมอกัน จากนั้นเตรียมขึ้นหูก สืบหูก กรอด้ายเข้าหลอด และทอเป็นผืนผ้าฝ้ายต่อไป (มาริษา ภิรมย์แทน เดอ เบลส์, 2563, น.1-20) ส่วนสีย้อมเส้นฝ้ายที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้านำมาใช้มี 2 ประเภท คือ 1) สีธรรมชาติที่มาจากพืชท้องถิ่น เช่น คราม ลิ่นฟ้า มะเกลือ ผ่าง สัก กล้วย ดาวเรือง ใบเพกา เป็นต้น และ 2) สีเคมีที่มีคุณภาพยอมรับได้ว่าไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามนโยบายภาครัฐ และกระแสนุรักษ์ที่ให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์ฝ้ายต้องปลอดสารเคมีในทุกขั้นตอน เช่นเดียวกับการรี้อพื้นและนำภูมิปัญญาการย้อมสีดั้งเดิมมาปรับปรุงและพัฒนาการย้อมสีเส้นใยฝ้ายให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เช่น การแช่น้ำเกลือ สารส้ม และน้ำขี้เถ้าที่มีคุณสมบัติยัดเกาะสีกับเส้นใยได้ดีขึ้น ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้มีการใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์เข้าไปร่วมปรับปรุงและพัฒนา เพื่อให้ได้สีที่มีมาตรฐานและคงทนด้วย

สำหรับการยกระดับและขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าของจังหวัดเลยนั้น ภาครัฐและสถาบันการศึกษาหลายภาคส่วน ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย สำนักวัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเลย สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเลย ได้ร่วมมือกันขับเคลื่อนและพัฒนาในทุกมิติที่เกี่ยวกับฝ้าย ส่วนการค้นหาค้นหาและคัดเลือกสายผ้าอัตลักษณ์ประจำจังหวัดเลย ได้มีกระบวนการที่ชัดเจนและเป็นระบบตั้งแต่

ต้นทางจนถึงปลายทาง เริ่มจากการลงพื้นที่สำรวจเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ การระดมความคิดเห็น และการจัดการประกวดแข่งขัน เพื่อคัดเลือกลายผ้าอัตลักษณ์ประจำจังหวัดเลยที่มีความเหมาะสมและสามารถสื่อถึงความ เป็นตัวแทนของจังหวัดเลย จึงเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมคิดวางแผนดำเนินการและนำเสนอออกมาเป็นแนวคิดและรูปแบบลายผ้าทอไปสู่สาธารณชนและนำไปสู่สากลได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ กิตติกรณ บำรุงบุญ และปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ (2563, น.117-126) ที่เสนอว่า การขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในมิติให้มีทักษะและความสามารถด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เช่น การมีกิจกรรมการตลาด กิจกรรมการประกวดแข่งขัน การออกแบบจะช่วยพัฒนาคุณภาพช่างทอและผ้าฝ้ายทอมือพื้นบ้านให้สามารถก้าวไปสู่ตลาดสากลและเป็นที่ยอมรับได้อย่างกว้างขวาง ในส่วนของรากเหง้าทางวัฒนธรรมการทอผ้าฝ้ายพื้นบ้านของจังหวัดเลยนั้น พบว่ามีหลายรูปแบบที่มีการร่วมกันขับเคลื่อนและรื้อฟื้นขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการทอผ้าแบบยกชิด การมัดหมี่ลาย หรือการผสมผสานการทอระหว่างการยกชิดและการมัดหมี่ เพื่อให้ได้ลายผ้าและรูปแบบของผ้าแบบใหม่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะได้แก่ กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านนาป่าหนาด เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่มีการทอผ้ารูปแบบเฉพาะอย่างผ้าลายแตงโม หรือการทอผ้าชิ้นลายนางหาญ เพื่อใช้ในการเช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษ ปัจจุบันปรับมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย โดยจุดเด่นลายผ้าชิ้นนางหาญนั้น มี 5 ลาย คือ ลายนาคเกี่ยวกัน ลายช้อยยอดปราสาทบนจั่วหลังคาบ้านไทดำ ลายพญานาคเดี่ยว ลายยกชิดผีเสื้อ และลายยกชิดหมากต้อม ส่วนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านสูบนั้น มีการทอผ้าที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากเมืองหลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยผ้าทอมือมีลักษณะการทอแบบชิดด้วยไหม ลักษณะการทอผสมผสานด้วยด้ายเงินด้ายทองตามแบบอย่างราชสำนักหลวงพระบาง ดังนั้นลักษณะรูปแบบผ้าฝ้ายทอมือและลายผ้าในแต่ละพื้นที่จึงแตกต่างกันไปตามบริบทของรากเหง้าทางวัฒนธรรม การคิดแก้ปัญหาและวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มทอผ้า นั้น ๆ อย่างไรก็ตามก็ที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า

แต่ละกลุ่มได้นำเสนอแบบแผนการทอผ้าพื้นบ้านผสมผสานรวมไปกับลายผ้า เทคนิคการทอ และวัตถุดิบโดยเฉพาะฝ้าย เพื่อต้องการให้ผ้าทอพื้นบ้านนั้นมี เนื้อหาเรื่องราวและนัยยะเชิงความหมายทางปรัชญาและคุณค่าทางสุนทรียภาพ ผ่านการรับรู้ การจดจำ ความทรงจำ และความพึงพอใจในอัตลักษณ์ของผ้าทอนั้นด้วย (ไทยโรจน์ พวงมณี, 2561, น.93-111; ทักษิณา พิพิธกุล, 2559, น.56-67) กล่าวได้ว่าผ้าทอพื้นบ้านแต่ละผืนนั้นช่างทอจะต้องใช้ทักษะการคิดสร้างสรรค์กระบวนการ และการสร้างการรับรู้เชิงคุณค่าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพัฒนา ผ้าทอพื้นบ้านให้มีลักษณะร่วมสมัย เพื่อสะท้อนรสนิยมของผู้ซื้อที่ต้องการใช้ ผ้าทอพื้นบ้าน และแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพื้นที่ให้มีความชัดเจน ตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และพฤติกรรมของผู้ซื้อหรือ กลุ่มเป้าหมาย (กิตติพงษ์ เกียรติวิภาค, 2559, น.13-52) ซึ่งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทอผ้าพื้นบ้านจังหวัดเลยได้ทำการพัฒนา ต่อยอด และประยุกต์การทอผ้า พื้นบ้านมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยการนำทักษะและประสบการณ์จนนำไปสู่การสร้าง รูปแบบผ้าทอมือพื้นบ้านรูปแบบใหม่ที่มีคุณค่าและสร้างมูลค่ามากขึ้นให้กับ จังหวัดเลย จนสามารถสร้างตัวตนผ่านรูปแบบลายและเทคนิคการทอที่มี ลักษณะเฉพาะกลุ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ดีผ้าฝ้ายทอมือของจังหวัดเลย ยังไม่เคยมีการคัดเลือกหรือ การระบุถึงลักษณะอัตลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของจังหวัดเลยไว้อย่างชัดเจน กระทั่งปี พ.ศ. 2564 กระทรวงวัฒนธรรมได้เห็นคุณค่าผ้าทอพื้นบ้านทั้งเชิง อนุรักษ์และการพัฒนาวัฒนธรรมผ้าทอมือในระดับประเทศ จึงมีการขับเคลื่อน อย่างเป็นระบบ โดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลยพบว่าผ้าทอที่มีการสำรวจ ในพื้นที่ต่าง ๆ มีความหลากหลายยังไม่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีของจังหวัดเลยได้ จึงได้มีการจัดการประกวดแข่งขัน เพื่อออกแบบและพัฒนาลายผ้าทออัตลักษณ์ ของจังหวัดเลยขึ้น โดยประชาสัมพันธ์แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มทอผ้าฝ้าย ที่สนใจเข้าร่วมประกวด โดยพบว่าผ้าทอส่งเข้าประกวดจำนวนมากกว่า 20 ผืน และได้มีผู้ทรงคุณวุฒิจากภาครัฐและเอกชนเข้าร่วมในการพิจารณา โดยผ้าทอ ลายดอกฝ้ายเมืองเลย ได้รับการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมให้เป็นผ้าทอประจำ

จังหวัดเลย ปัจจุบันได้มีการประชาสัมพันธ์ผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยไปในวงกว้าง จึงทำให้ผ้าทอสามารถสร้างการรับรู้จากคนในจังหวัดเลย ถึงความเป็นตัวแทนและอัตลักษณ์ของผ้าทอของจังหวัดเลยที่มีรูปแบบของลายดอกฝ้ายเมืองเลยที่โดดเด่นไม่ซ้ำซ้อน ย่อมสี่ธรรมชาติที่ไม่จัดจ้าน การจัดวางจังหวะลายที่เหมาะสมและมีนัยยะเชิงความหมายอย่างลงตัว เช่นเดียวกับภาครัฐและสถาบันการศึกษาได้ร่วมมือกันขับเคลื่อนด้วยการหนุนเสริมให้ช่างทอผ้ามีทักษะการสร้างลายและการทอที่ชำนาญมากขึ้น ทำให้กระบวนการผลิตผ้าฝ้ายทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยมีความละเอียดประณีต มีสุนทรียศิลป์และสื่อสารถึงการยกระดับคุณค่าผ้าทอพื้นบ้านให้เป็นผ้าทอประจำจังหวัดเลยอย่างมีความหมาย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาอัตลักษณ์และสุนทรียศิลป์ของผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยกับการยกระดับคุณค่าผ้าทอพื้นบ้านเป็นผ้าทอประจำจังหวัดเลย

อัตลักษณ์และสุนทรียศิลป์ผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลย

อัตลักษณ์ของลายดอกฝ้ายเมืองเลยได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับวิถีชีวิตของคนจังหวัดเลย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 นายวิชาติ ลักษณะสมพงษ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเลยได้มีการส่งเสริมการปลูกฝ้ายเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดเลยเป็นยุคสมัยแรก ซึ่งเป็นพันธุ์ฝ้ายพื้นเมืองเพราะสภาพพื้นที่ของจังหวัดเลยเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา ดินทรายระบายน้ำได้ดี มีอุณหภูมิ 22-25 องศาเซลเซียส และอากาศเหมาะสมต่อการผลิตฝ้ายที่มีคุณภาพ ฝ้ายจึงเป็นเสมือนมรดกทางวัฒนธรรมสำคัญที่มีคุณค่าของคนในชุมชนผ่านกระบวนการทดลองในการย้อมสีและทออย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีชีวิต (อาชัญ นักสอน, 2558, น.215-234) การขับเคลื่อนทุกมิติจากภาครัฐและสถาบันการศึกษาทำให้ฝ้ายกลับมาเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดเลยอีกครั้ง และผ้าทอมือลายดอกฝ้ายเมืองเลยจึงมีศักยภาพด้านรูปแบบกรรมวิธีการผลิต และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2565)

จึงเป็นการพัฒนาศักยภาพการออกแบบลายและการทอผ้าที่สามารถบอกเล่าความเป็นจังหวัดเลยได้

คำว่า “อัตลักษณ์ผ้าทอประจำจังหวัด” หมายถึง คุณลักษณะผ้าทอประจำจังหวัดเลยที่สามารถแสดงตัวตนของจังหวัดเลยได้ ส่วนลายผ้าดอกฝ้ายเมืองเลย หมายถึง ผ้าทอที่บ้านที่ผ่านการคัดเลือกจากการส่งเข้าประกวดแข่งขัน โดยมีคณะกรรมการจากหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาร่วมพิจารณาตัดสินอย่างไรก็ดีจากการศึกษาพบว่าผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยถูกออกแบบให้สัมพันธ์กับวัฒนธรรมการใช้ฝ้ายที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีมาเป็นข้อมูลในการออกแบบผสมผสานกับการใช้หลักทางสุนทรียศิลป์ในการจัดวางตำแหน่งของลายที่หลากหลายให้ลายดอกฝ้ายเมืองเลยมีคุณค่าความสวยงามและแฝงปรัชญาที่มีความหมายต่อชีวิต เริ่มต้นจากกระบวนการมัดหมี่ลายดอกฝ้ายตามต้นแบบ จากนั้นจึงทำการทอผสมกับการทอแบบขิดที่เป็นลวดลายชั้นด้านซ้ายและด้านขวา เพื่อให้ลายดอกฝ้ายเมืองเลยอยู่ระหว่างกลางมีความโดดเด่นขึ้น ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าในจังหวัดเลยทุกกลุ่ม ได้รับการเรียนรู้จากการเผยแพร่เทคนิคการมัดหมี่ และการทอผ้าลายดอกฝ้ายเมืองเลยจากภาครัฐ ทำให้มีการผลิตผ้าทออย่างสวยงามขึ้น นอกจากนี้ช่างทอบางกลุ่มฝึกฝนทักษะการทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยจนมีความชำนาญมากขึ้น จึงได้มีการพัฒนาไปสู่การสร้างลายในรูปแบบใหม่ด้วยการปรับจังหวะลาย เช่น การออกแบบลายเครือเถาที่จัดวางดอกฝ้ายให้แตกแขนงออกด้านซ้ายและขวา ลักษณะแบบสับหว่าง โดยดอกฝ้ายด้านล่างสุดมีลักษณะบาน ถัดไปเป็นดอกฝ้ายตูมขนาดใหญ่ลดหลั่นขนาดไปจนถึงยอดที่มีดอกเดี่ยวขนาดเล็ก จึงเป็นวิธีการคิดค้นและแสวงหารูปแบบผ้าทอที่เชื่อมโยงกับตัวตนเฉพาะของกลุ่มทอผ้าแต่ละกลุ่มได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม การคิดสร้างสรรค์โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผสมผสานกับทักษะความชำนาญของช่างทอผ้าที่ผ่านการขัดเกลาทักษะมาอย่างต่อเนื่อง จึงแสดงให้เห็นว่าผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยนั้นมีลักษณะร่วมสมัยและเป็นสากล

รูปแบบสามารถเป็นตัวแทนจังหวัดเลยได้อย่างมีคุณค่าที่บอกเล่าเรื่องแห่งยุคสมัย
ในฐานะที่ผ้าทอวัตถุทางวัฒนธรรม

ส่วนอัตลักษณ์ผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยนั้นเป็นส่วนผสมระหว่าง
ภาพลักษณ์ที่ปรากฏบนพื้นที่ทั้งในอดีตถึงปัจจุบันเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม
ประเพณีและจิตวิญญาณของผู้คนรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสร้างผลงาน
ขึ้นมาสนับสนุนการดำเนินชีวิตให้กับผู้คน โดยที่นั่นออกแบบต้องทำการศึกษา
ค้นคว้าแสวงหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และได้ทำการสร้างเรื่องราวขึ้นมาใหม่
เพื่อบอกเล่าตัวตนของคนจังหวัดเลยและความเป็นตัวแทนที่ชัดเจนของ
จังหวัดเลย โดยผสมผสานเข้ากับการมีอัตลักษณ์ที่มาจากกระบวนการทางสังคม
และความร่วมมือร่วมใจของภาครัฐที่มีการพัฒนาจนปรากฏ เป็นต้น แบบผ้าทอ
ลายดอกฝ้ายเมืองเลยขึ้น ซึ่งกระบวนการจนสามารถสร้างการรับรู้ให้กับกลุ่ม
ประชาชนในจังหวัดเลยให้ได้รับทราบและยอมรับร่วมกัน นอกจากนี้ภาครัฐยัง
ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนการทอผ้าฝ้ายให้มีรายได้ โดยกระจายการพัฒนา
การทอผ้าฝ้ายไปสู่วงกว้าง สำหรับอัตลักษณ์ของลายดอกฝ้ายเมืองเลยนั้น
นักออกแบบได้สื่อความหมายถึงความเบ่งบาน ความรุ่งเรือง และความยิ่งใหญ่
ของฝ้ายจังหวัดเลยที่มีมาตั้งแต่ในอดีต ดังจะเห็นได้จากการมีโรงทอผ้าฝ้ายที่
ปล่อยร้างและโรงทอผ้าฝ้ายที่ยังมีการดำเนินการอยู่ทั่วจังหวัดเลย การมีลักษณะเฉพาะ
ของผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลย คือ การแสดงตัวตนด้วยเนื้อหาเรื่องราวของ
วัฒนธรรมการปลูกฝ้าย การมัดหมี่ การเก็บขิด การทอ การย้อมสี และการเลือกใช้
เส้นฝ้ายที่มีการวางตำแหน่งอย่างเหมาะสม สวยงามและลงตัว เช่น ลายชั้น
ด้านซ้ายและด้านขวาเป็นการทอแบบยกขิด ส่วนด้านในเป็นการทอแบบมัดหมี่
ลายดอกฝ้ายเมืองเลย สำหรับ “การขิด” หมายถึง การทอเทคนิคการเพิ่ม
เส้นด้ายพุ่งพิเศษโดยใช้ไม้ปลายแหลมจัด ซ้อน หรือสะกิดเส้นด้ายยืนบางเส้น
ให้สูงขึ้นและเว้นบางเส้นไว้เป็นช่วง ๆ ตลอดหน้าผ้าทอ ทำให้เส้นด้ายยืนเป็น
ช่องว่างเล็กหรือใหญ่ตามจังหวะของลายที่กำหนด เรียกว่า “เก็บขิด” ปัจจุบัน
มีการใช้ “ตะกอหรือเขา” ที่ทำขึ้นพิเศษด้วยการยกเส้นด้ายยืน แล้วจึง
สอดเส้นด้ายพุ่งที่เพิ่มพิเศษตามช่องเส้นได้ยืนตลอดความกว้างของผ้า

ส่วน “การมัดหมี่” หมายถึง การใช้เทคนิคการมัดย้อมเส้นฝ้ายด้วยการใช้เชือกมัดลวดลายก่อนแล้วจึงนำไปย้อมสี โดยมีเทคนิคการมัดหมี่ 3 รูปแบบ คือ มัดหมี่เฉพาะเส้นพุ่ง มัดหมี่เฉพาะเส้นยืน รวมทั้งการมัดหมี่เส้นยืนและเส้นพุ่ง (สุภาพร วิชัยดิษฐ์, ศกวรรรณ คงมานนท์ และพุทธิรัตน์ บัวตะมะ, 2565, น.347-364) โดยช่างทอผ้าที่มีทักษะสูงจะมองเห็นภาพรวมโครงสร้างของผ้า ลวดลาย และสีเส้นจากโน้ตทัศน จากนั้นจึงใช้ประสบการณ์และความชำนาญทอผ้าให้ประณีต ซึ่งผ้าทอทุกผืนจะช่วยสื่อสารตัวตนจากเนื้อหาและรูปแบบของผ้าทอได้ กรณีช่างทอผ้าจำนวนหนึ่งขาดความชำนาญในการทอผ้าลายดอกฝ้ายเมืองเลยก็จะมี การฝึกฝนเรียนรู้จนมีทักษะ เมื่อทอจนชำนาญจึงสามารถปรับปรุงการมัดหมี่ ลวดลายให้มีความกว้าง ความแคบ หรือความหนาตามรสนิยมและความชอบของช่างทอได้ เช่น การปรับจิ้งหะการแตกช่อดอกฝ้าย ช่วงระยะห่างหรือใช้ การมัดหมี่ร่วมกับการโอปสี เพื่อให้เกิดเทคนิคการทำลวดลายใหม่ ซึ่งการพัฒนา ลวดลายแบบใหม่ ๆ ผสมผสานกับการมัดหมี่ การทอและการย้อมสีที่มีคุณภาพ มากขึ้น จึงส่งผลทำให้ผ้าทอของจังหวัดเลยมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนไปในทิศทาง ที่ดีขึ้น จึงถือว่าเป็นการแสดงพลังการคิดที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ช่างทอที่ช่วยให้ผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยมีความสวยงามหลากหลายรูปแบบขึ้น ซึ่งผลจากการทอผ้าที่มีคุณภาพก็ย่อมกระตุ้นให้กลุ่มผู้ซื้อกลุ่มเป้าหมายได้มี ทางเลือกของลวดลายมากขึ้น อันเป็นการสร้างสรรค์ที่ช่วยพัฒนารสนิยมและ สุนทรียศิลป์ให้กับช่างทอผ้าและผู้ซื้อผ่านคุณลักษณะที่มีการคัดสรรจากรูปแบบ ผ้าทอ โครงสร้างของสีและลาย ความประณีต เทคนิควิธีการทอและเรื่องราว ซึ่งการรับรู้จากส่วนประกอบเหล่านี้ก็ย่อมโน้มนำให้ผู้ที่รับรู้มุ่งตีความหมาย เพื่อให้ เข้าใจแนวคิดและวิธีการทอของช่างทอผ้าที่เป็นผู้รังสรรค์ขึ้นมา (กานต์ณรัน สีหมากสุก, 2565, น.266-277; จินตนา ลิโนโพธิ์ศาล, 2556, น.1-16; คลทธรณ์รัตน์ ดิษบรรจง, 2564, น.368-379) ซึ่งลายดอกฝ้ายเมืองเลยนั้นได้ถูกตีความให้มีความหมายถึง ความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจของคนในจังหวัดเลย ซึ่งนัยยะเชิงความหมายเหล่านี้เป็นการตีความหมายที่เชื่อมโยงกับระบบการคิด

ที่สัมพันธ์คุณลักษณะและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีการซ่อนเร้นอยู่ในผืนผ้านั้น (กรกฤษ มีมงคล, 2563, น.1-22)

จากแนวคิดข้างต้นทำให้ผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยได้ถูกออกแบบร่วมกับการมัดหมี่ลายดอกฝ้าย กงและกวั๊ก ช่างทอจะต้องมัดลายดอกฝ้ายให้แน่นเพื่อให้ลวดลายคมชัด เมื่อมัดหมี่และทอจนชำนาญแล้วก็จะสามารถพัฒนาไปสู่ลวดลายอื่น ๆ ด้วยการใช้แนวคิดลายดอกฝ้ายเมืองเลย เช่น การออกแบบลายดอกฝ้ายลักษณะดอกตูม ดอกบานที่มีใบฝ้ายมาประกอบให้สมจริง และดูมีชีวิตชีวามากขึ้น การถ่ายทอดและสื่อสารผ่านคุณลักษณะดังกล่าวย่อมส่งผลต่อผู้บริโภคสามารถรับรู้จิตวิญญาณของผ้าทอพื้นบ้านและวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมที่มีการปลูกฝ้ายไว้ตามพื้นที่ว่างในบริเวณบ้านหรือตามหัวไร่ปลายนา รวมทั้งแฝงด้วยวัฒนธรรมการใช้ฝ้ายในพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนถึงกระทั่งเสียชีวิต อนุรักษ์ธรรณ์ เอกนราจินดาวัฒน์ (2564, น.432-447) กล่าวว่าลวดลายแนวธรรมชาติอย่างลายดอกฝ้ายเมืองเลยนั้น ช่างทอต้องมัดหมี่ให้ชำนาญการจนสามารถทำการย้อมให้สีติดเส้นฝ้ายอย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตามการตีลายดอกฝ้ายเมืองเลยได้สื่อสารความคิดและนัยยะเชิงความหมายได้ดี ทั้งนี้เพื่อสร้างความภาคภูมิใจแก่ประชาชนในจังหวัดเลยและกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย ซึ่งผลจากการประชาสัมพันธ์และทำการตลาดของภาครัฐทำให้ผู้บริโภคเป้าหมายจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ได้แสวงหาผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำการทอ โดยนำผ้ามาตัดเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายตามนโยบายของภาครัฐที่มุ่งส่งเสริมและสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนฐานราก ทั้งนี้ศักยภาพและความมีชื่อเสียงของกลุ่มทอผ้าก็มีผลต่อคุณภาพและประณีตของผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยด้วย ส่วนสีต้นแบบใช้ต้นครามที่ให้สีฟ้าคราม ภายหลังจากที่มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องนั้น รูปแบบและสีของผ้าทอได้ทำการปรับเปลี่ยนไปตามรสนิยมด้านความงามและความชอบของช่างทอและรสนิยมของผู้บริโภคเป้าหมายเป็นหลัก สำหรับสีที่ได้รับความนิยม คือ “สีฟ้า” ซึ่งเป็นสีประจำจังหวัดเลย ดังนั้นผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยจึงถูกนำไปใช้ในงานพิธีการต่าง ๆ ของจังหวัดเลย โดยแนวคิดด้านความสวยงามหรือสุนทรียศิลป์เห็นว่าผ้าทอ

ลายดอกฝ้ายเมืองเลยถูกประกอบสร้างจากเส้น รูปร่าง รูปทรง ผิวสัมผัส สี เรื่องราว รูปแบบของลาย และความละเอียดประณีตที่ผสมผสานลงบนผืนผ้าทอนั้น (คลทธรณ์รัตน์ ดิษบรรจง, 2564, น.368-379) สำหรับความรู้สึกลงทางสุนทรีย์ ศิลป์ของผู้ชื่อนั้นมาจากการรับรู้รูปแบบของผ้าทอแล้วทำให้เกิดความพึงพอใจที่จะซื้อหามาสะสมหรือนำไปใช้ ซึ่งความรู้สึกลงดังกล่าวอาจมาจากการรับรู้ถึงภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านที่ต้องทำการทอด้วยความมุ่งมั่น ความวิริยะอุตสาหะ ควบคู่ไปกับการใช้องค์ความรู้จากภูมิปัญญาดั้งเดิม เพื่อการสร้างสัญลักษณ์ผ่านการมัดหมี่ที่ทำให้ผ้ามีความหมายทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ และอุดมคติบนผืนผ้าทอ (กานต์ฉวีรัตน์ สีหมากสุก, 2565, น.266-277) เช่นเดียวกับผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยนั้นได้มีการนำเสนอสุนทรีย์ศิลป์เชิงเนื้อหาและเชิงรูปแบบ เทคนิคการทอ คุณภาพของเส้นฝ้ายที่ช่างทอต่างใช้ทักษะในการทอ เพื่อให้ผ้าทอออกมาสวยงาม ประณีต และสื่อสารถึงตัวตนในฐานะที่เป็นตัวแทนของจังหวัดเลยได้

การมีส่วนร่วมกับการค้นหาลายผ้าทอมือประจำจังหวัดเลย

การมีส่วนร่วมในการเป็นกระบวนการสำคัญหนึ่งซึ่งประกอบด้วยตัวแทน ได้แก่ สถาบันการศึกษา ประชาชนท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม กลุ่มผู้ประกอบการจำหน่ายผ้าทอ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า นักออกแบบและนักพัฒนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเลย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเลย สภาวัฒนธรรม สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเลย และตัวแทนภาคประชาชนที่มีการคัดเลือกเข้าร่วมกระบวนการ เพื่อการนำไปสู่สร้างการเรียนรู้ การรับรู้ร่วมกันมีกระบวนการ ดังนี้ 1) การลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม 2) การจัดประชุมชี้แจงเงื่อนไข กฎกติกา และแนวปฏิบัติการประกวดแข่งขันผ้าทออัตลักษณ์จังหวัดเลย และ 3) การจัดเวทีวิพากษ์และตัดสินจากคณะกรรมการคัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นตัวแทนจากภาครัฐ เอกชน และประชาชน

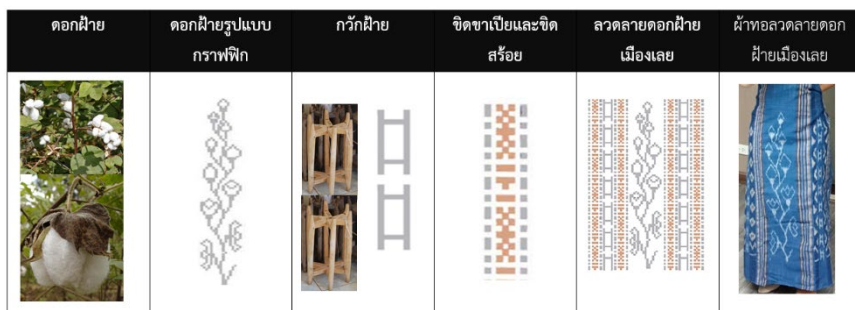

**ภาพที่ 1 แสดงการนำเสนอผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลย
จากการประกวดผ้าทออัตลักษณ์จังหวัดเลย
(ที่มา : สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2565)**

อย่างไรก็ดีผลการคัดเลือกจากคณะกรรมการจากหลายหน่วยงานพบว่า ลายดอกฝ้ายเมืองเลยมีความเหมาะสมที่จะเป็นผ้าทอลายประจำจังหวัดเลย จึงได้ทำประกาศผ่านหนังสือราชการเพื่อแจ้งให้หน่วยงานในจังหวัดเลยและประชาชนทราบ เรื่องลายผ้าอัตลักษณ์จังหวัดเลย ลงวันที่ 27 มกราคม 2565 ความว่า “จังหวัดเลยดำเนินการสืบค้นและพัฒนาลายผ้าอัตลักษณ์ โดยการขับเคลื่อนของคณะทำงานออกแบบลายผ้าอัตลักษณ์จังหวัดเลย ประกอบด้วยภาครัฐ เอกชน ประชาชนท้องถิ่น และประชาชนจากทุกอำเภอ จากทุกพื้นที่ในจังหวัดเลย เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมร่วมกับการต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมให้มีมูลค่าเพิ่ม สร้างอาชีพและรายได้ให้กับครัวเรือน” โดยคณะทำงานออกแบบลายผ้าประจำจังหวัดเลย มีมติเห็นชอบให้ “ลายดอกฝ้ายเมืองเลย” เป็นลายผ้าอัตลักษณ์จังหวัดเลย โดยนายดวงเด่น ไชยสุรินทร์ เป็นผู้ออกแบบ นางสุนทรีย์ ราชคำ เป็นผู้มัดหมี่ และนางนิก วงศ์คำโสม เป็นช่างทอ จังหวัดเลยประกาศให้ทราบความหมายของลวดลาย ความว่า “จังหวัดเลยขอประกาศลายดอกฝ้ายเมืองเลย เป็นลายอัตลักษณ์ประจำจังหวัดเลย มีความหมายดังนี้ ลายดอกฝ้ายเมืองเลย มีรูปต้นดอกฝ้ายตูม ดอกเล็กที่เพิ่งกำเนิดออกดอกแบ่งบานผลิแย้มพร้อมเก็บเกี่ยว ประดุกครอบคร้ว ชาวเมืองเลยที่อยู่พร้อมหน้าพร้อมตาในครอบคร้ว มีสมาชิกหลายวัยอยู่ร่วมกัน เกื้อกูลกัน เป็นวิถีชีวิตที่อบอุ่น ลายกวั๊กฝ้าย หมายถึง กวั๊กเงินกวั๊กทอง

กวั๊กความโชคคี กวั๊กความมั่งมีศรีสุข กวั๊กสิ่งดี ๆ มาให้กับผู้สวมใส่และครอบครัว หอขึ้นด้วยชิตลายขาเป็ยและชิตสร้อยตามแบบผ้าลายหล่องของจังหวัดเลย (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2565)

ภาพที่ 2 แสดงองค์ประกอบของลายดอกฝ้ายเมืองเลย ดังนี้

ดอกฝ้าย กวั๊กฝ้าย ชิตขาเป็ย และชิตสร้อย

(ที่มา : ไทยโรจน์ พวงมณี, 2566)

กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทั้งจากภาครัฐและเอกชน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และระดมความคิดเพื่อหาแนวทางการค้นหา ผ้าทอพื้นบ้าน เพื่อนำมาประกาศให้เป็นผ้าทอลายอัตลักษณ์ประจำจังหวัดเลย และให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางนั้นมีเป้าหมายเพื่อช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าให้คงอยู่ต่อไปด้วย กระบวนการมีส่วนร่วมนี้ได้ส่งผลทำให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทอผ้า ผู้ประกอบการผ้าทอพื้นบ้านได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และวิพากษ์วิจารณ์ คุณลักษณะ รูปแบบอย่างกว้างขวาง ทั้งในมิติประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรม ความเป็นศิลปะพื้นบ้าน และสุนทรียศาสตร์ผ้าทอพื้นบ้านของจังหวัดเลย เพื่อให้ได้ผ้าทอที่มีความสวยงาม มีความหมาย และมีอัตลักษณ์ที่สามารถเป็น ตัวแทนที่ดีของจังหวัดเลย ดังนั้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการคัดสรรผ้าทอลาย อัตลักษณ์จังหวัดเลย จึงได้รับการยอมรับจากประชาชนในจังหวัดเลยถึงความมี มาตรฐานของประสพการณ์ และมุมมองของผู้เกี่ยวข้องถึงความเชื่อมโยงกับ

เรื่องราว รูปแบบ เอกลักษณ์ คุณภาพ และสุนทรียศิลป์ที่แฝงอยู่บนผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลย จนปรากฏเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าขึ้น โดยผ้าทอดังกล่าวสามารถสร้างการตระหนักรู้ต่อรากเหง้าทางวัฒนธรรมการทอผ้าของจังหวัดเลยได้เป็นอย่างดี

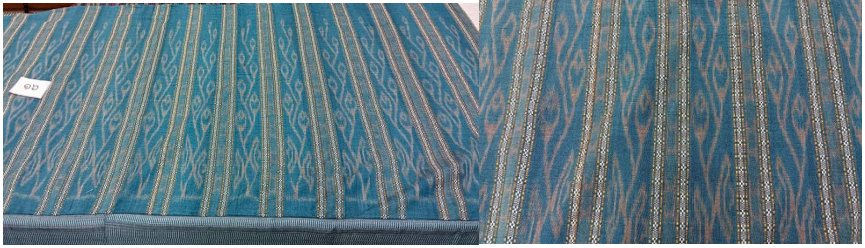
การยกระดับคุณค่าภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านกับการผลิตซ้ำลายดอกฝ้ายเมืองเลย

การยกระดับคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าทอพื้นบ้านของหน่วยงานภาครัฐผ่านการจัดกิจกรรมและโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและทักษะการผลิตผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลย เพื่อขยายฐานการผลิตให้ครอบคลุมทุกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเลย เป้าหมายเพื่อให้สามารถผลิตผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยได้อย่างถูกต้องตรงตามต้นแบบและการทอมีคุณภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตามการยกระดับคุณค่าผ้าทอประจำจังหวัดเลยด้วยการผลิตซ้ำนั้น สามารถขับเคลื่อนด้วยการใช้กิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาไปสู่ความมีมาตรฐานการผลิตเพื่อให้ผ้าทอพื้นบ้านสามารถจำหน่ายได้อย่างกว้างขวางภายใต้แนวคิดเชิงพาณิชย์ ซึ่งการยกระดับคุณค่าและมูลค่าผ้าทอพื้นบ้านนั้นเป็นบทบาทหน้าที่ของภาครัฐทุกหน่วยที่ต้องจับมือกันพัฒนากระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ต้นทางไปจนถึงปลายทางที่เป็นเรื่องการตลาดและการประชาสัมพันธ์ (กิตติกรณ์ บำรุงบุญ และปิยลักษณ์ โพธิวรรณ, 2563, น.117-126; วินยาภรณ์ พรหมณโชติ, 2564, น.1-10) ทั้งนี้การผลิตซ้ำจะทำให้ผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยมีมาตรฐานในการผลิตและได้รับการยอมรับจากลูกค้าทุกระดับ ส่วนกระบวนการของภาครัฐร่วมกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า ประกอบด้วย 1) ต้นทาง เช่น การจัดหาวัตถุดิบ การหาวิธีการลดต้นทุนการผลิต การนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยการทอ และการเพิ่มผลผลิต 2) กลางทาง เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปสู่ความเป็นมาตรฐานและการยอมรับระดับสากล และ 3) ปลายทาง เช่น การดำเนินกิจกรรมภายนอกและภายในชุมชนที่เชื่อมโยงกับการตลาด โดยคุณค่าที่จะเกิดขึ้นจากการยกระดับนั้นจะปรากฏออกมาในรูปแบบความงามและคุณภาพผ้าทอที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและประชาชนในจังหวัดเลย

ภาพที่ 3 แสดงการมัดหมี่และการทอผ้าลายดอกฝ้ายเมืองเลย
 ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านลาด
 (ที่มา : มาริษา ภิรมย์แทน เดอ เบลส์, 2566)

อย่างไรก็ดีการยกระดับคุณค่าภูมิปัญญาผ้าทอพื้นบ้านลายดอกฝ้ายเมืองเลยได้ถูกเชื่อมโยงให้อยู่ภายใต้อุดมการณ์ของจังหวัดเลยและประโยชน์ด้านเศรษฐกิจผ่านกระบวนการผลิตซ้ำ เพื่อช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าได้มีคุณภาพ มีความละเอียดและประณีตมากขึ้น และการผลิตซ้ำยังพัฒนาทักษะการทอของช่างทอให้มีมาตรฐานสูงขึ้น มีทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์จนสามารถดัดแปลงและปรับปรุงลายดอกฝ้ายเมืองเลยไปสู่ความเป็นรูปแบบอื่น ๆ ที่แปลกใหม่ โดดเด่น และแตกต่างไปจากเดิมได้ อย่างไรก็ตามการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องจะทำให้ช่างทอชำนาญการทอผ้า ย่อมเป็นตัวชี้วัดถึงศักยภาพและมาตรฐานของผ้าทอพื้นบ้านด้วย (กิตติกรณ์ บำรุงบุญ และปิยลักษณ์ โพธิวรรณ, 2563, น.117-126) สำหรับการผลิตซ้ำผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยที่ยังคงมีการผลิตอย่างต่อเนื่องตามความต้องการใช้งานของผู้บริโภคในหน่วยงานภาครัฐและประชาชนทั่วไปที่สนใจ สามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างดี

ภาพที่ 4 แสดงลายดอกฝ้ายเมืองเลย
ที่ผลิตซ้ำจากการขับเคลื่อนจากภาครัฐด้วยการจัดประกวด
(ที่มา : ไทยโรจน์ พวงมณี, 2566)

ภาพที่ 5 แสดงการออกแบบลายจากการรับรู้ความหมาย
และรูปแบบใหม่ลายดอกฝ้ายเมืองเลย
(ที่มา : ไทยโรจน์ พวงมณี, 2566)

ดังนั้นผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยจึงเป็นผ้าทอที่ถูกสร้างขึ้นให้มี
อัตลักษณ์ประจำจังหวัดเลยที่ผ่านการขับเคลื่อนและผลักดันอย่างต่อเนื่อง
โดยมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการพัฒนาอย่างใกล้ชิดจากภาครัฐ
จึงสร้างผลกระทบทางสังคมและทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนและจังหวัดเลย
ได้เป็นอย่างมาก ดังเช่นการทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกิดการตื่นตัวและ
ตระหนักรู้ต่อคุณภาพของผ้าทอ โดยมีการปรับปรุงกระบวนการทอผ้าอย่างเป็น

ระบบ ทั้งการดำเนินการบริหารจัดการกลุ่ม การวางแผนดำเนินการปรับปรุงคุณภาพการทอ เช่น การมัดหมี่ให้คมชัด การวางลายให้มีจังหวะที่เหมาะสม การย้อมสีธรรมชาติที่ติดคงทน สีไม่จืดจางหรือตกสีง่าย รวมถึงการแสดงถึงความใส่ใจในสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังให้คุณค่ากับการคิดสร้างสรรค์ต่อรูปแบบของผ้าด้วยพัฒนาและผสมผสานจนเกิดเป็นรูปแบบผ้าทอใหม่ ๆ ขึ้น ส่วนด้านเศรษฐกิจนั้นผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลย สามารถทำให้ผู้ทอผ้าจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่าง ๆ ได้จำหน่ายในราคาเมตรละ 250 - 500 บาท ซึ่งมีราคาสูงขึ้นกว่าเดิม ส่งผลทำให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มมากขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างไรก็ดีกระบวนการทอผ้าลายดอกฝ้ายเมืองเลยผ่านการผลิตซ้ำได้ทำให้ผ้าทอมีมาตรฐานการทอ มีคุณภาพดี และมีความสวยงามมากยิ่งขึ้น อันเกิดจากความชำนาญและการเข้าถึงผู้ซื้อเป้าหมาย และการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องยังส่งผลต่อพัฒนาแนวคิดของช่างทอไปสู่การสร้างรูปแบบของลายแบบใหม่ที่มีความหมายของแต่ละพื้นที่อย่างชัดเจนขึ้น เช่นเดียวกับศักยภาพของกลุ่มที่จะประยุกต์ใช้คุณค่าภูมิปัญญาผ้าทอแบบดั้งเดิมมาผสมผสานกับแนวคิดทฤษฎีการออกแบบสร้างสรรค์ไปสู่การพัฒนาผ้าทอพื้นบ้านให้มีลักษณะร่วมสมัยมากขึ้น ส่วนกลุ่มผู้ใช้ผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่จังหวัดเลยนั้น ได้เกิดความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมและอนุรักษ์ผ้าทอพื้นบ้าน สามารถสร้างการรับรู้สุนทรียศิลป์จากเรื่องราว สี ลายเส้น การจัดทำแห่งแห่งที่ของลาย การผสมผสานรูปแบบ เทคนิควิธีการและกระบวนการทำให้เป็นผ้าทอพื้นบ้านเป็นรูปแบบมีความหมายต่อชีวิตมากขึ้น

ภาพที่ 6 แสดงการผลิตซ้ำผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลย
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนกกข่า
(ที่มา : ไทยโรจน์ พวงมณี, 2566)

ดังนั้นการผลิตซ้ำผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยเกิดผลดีต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าทั้งด้านการเพิ่มทักษะและความชำนาญ จนนำไปสู่การพัฒนาสีและรูปแบบของลวดลายใหม่ ทำให้ผ้าทอมีคุณภาพและน่าสนใจมากขึ้น ดังเช่นการทอผ้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโนนกกข่าที่ใช้สีชมพูและตัดลายขีดขาเป็ยออกไปด้วยการเพิ่มลายขีดปกติที่ไม่แสดงลายชัดเจน ส่วนกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านนาป่าหนาดได้มีการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องจนผ้าทอมีคุณภาพมากเช่นเดียวกับการพัฒนาลายดอกฝ้ายเมืองเลย จึงเป็นไปตามแนวคิดและแนวทางอัตลักษณ์วิถีชีวิตไทดำได้ เช่น การนำแนวคิดต้นดอกไม้มาออกแบบ จึงทำให้มีรูปแบบลายผ้าใหม่เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย จึงช่วยสร้างทางเลือกให้กับผู้บริโภคเป้าหมายที่ต้องการความโดดเด่นและแตกต่างด้วย อย่างไรก็ตามวิถีการทอผ้าด้วยแนวคิดการผลิตซ้ำของช่างทอแต่ละพื้นที่ได้แสดงให้เห็นว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ช่างทอมีทักษะและความชำนาญในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์มากขึ้น โดยเฉพาะการส่งแรงกระทบจากมือสู่ฟืมที่เต็มเปี่ยมไปด้วยจิตวิญญาณของชุมชน เพื่อให้ผืนผ้าทอนั้นมีความแน่นและแข็งแรง นอกจากนี้ยังทำให้มีทักษะการคิดและการออกแบบลายหรือการทอแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาระหว่างการทอผ้ามากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 7 แสดงผ้าทอลวดลายดอกฝ้ายเมืองเลย
(ขวา) ลวดลายเครือเถา (ซ้าย) ลวดลายต้นดอกฝ้าย
(ที่มา : ไทยโรจน์ พวงมณี, 2566)

ภาพที่ 8 แสดงการออกแบบที่ผสมผสานลายดอกฝ้ายเมืองเลย
กับลายขอและลายขีดให้แปลกใหม่
(ที่มา : มาริษา ภิรมย์แทน เตอ เบลส์ , 2566)

บทสรุป

ผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยถูกออกแบบบนฐานของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของจังหวัดเลย โดยผู้ออกแบบมีการตีความหมายที่เชื่อมโยงกับการเกี่ยวคู่กัน การพึ่งพาอาศัยกันผ่านสัญลักษณ์ของดอกฝ้ายหลายขนาด บนช่อดอกเดียวกันร่วมกับกวั๊กฝ้าย ขิดขาเปีย และขิดสร้อย การใช้เส้นฝ้ายทอเป็นผืนผ้าจึงช่วยต่อยอดย้ำความเป็นอัตลักษณ์จังหวัดเลยได้อย่างโดดเด่นและชัดเจน โดยมีภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนผ่านการกำหนดยุทธศาสตร์ ด้วยโครงการและกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้า เช่น การจัดประกวดแข่งขัน การรื้อฟื้นวัฒนธรรมการปลูกฝ้าย การทอผ้าและการจำหน่ายเส้นใยจากฝ้ายให้เกิดขึ้นใหม่บนฐานเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัดเลยด้วยการนำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและผลิตภัณฑ์จากฝ้าย โดยเฉพาะอัตลักษณ์ผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยที่จะช่วยเป็นเครื่องมือส่งเสริมด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นให้ผู้สนใจและนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามามีประสบการณ์สัมผัสและเรียนรู้กับดินแดนแห่งฝ้ายที่มีเกษตรกรปลูกฝ้าย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผ้าทอมือที่บ้านมีแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับฝ้ายครบวงจรและมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาและขับเคลื่อนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา ทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของพื้นที่ บุคลากร และผ้าฝ้ายทอมือที่บ้านให้มีคุณภาพสูงสามารถนำไปจำหน่ายในระดับสากลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรกฤช มีมงคล. (2563). อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านทางชื่อธุรกิจและบริการในกรุงเทพมหานคร. *ว.ที่ทัศน์วัฒนธรรม*. 20(1), น.1-22. <https://culture.bsru.ac.th/%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B8%97%E0%B8%B1%E0%B8%A8%E0%B8%99%E0%B9%8C-20-%E0%B8%89%E0%B8%9A%E0%B8%B1%E0%B8%9A-1/>
- กานต์ณรินทร์ สีหมากสุก. (2565). สุนทรียะในลวดลายผ้าชิ้นนางหาญของไทดำในเขตบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. *ว.วิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*. 5(1), 266-277. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tmd/article/view/252037>
- กิตติกรณีย์ บำรุงบุญ และปิยลักษณ์ โปธิวรรณ. (2563). สร้อยดอกหมาก: การผลิตผ้าทางวัฒนธรรมผ้าทอสัญลักษณ์จังหวัด มหาสารคาม. *ว.มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 39(3), 117-126. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/humsujournal/article/view/241875>
- กิตติพงษ์ เกียรติวิภาค. (2559). การศึกษาและพัฒนากำหนดนำผ้าฝ้ายทอมือมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษา: กลุ่มหมู่บ้านผ้าฝ้ายทอมือบ้านดอนหลวง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. *ว.ศิลปกรรมศาสตร์*. 11(1), 13-52. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/finartstujournal/article/view/233735>
- คลทธรนรินทร์ ดิษบรรจง. (2564). สุนทรียทัศน์ทางพระพุทธศาสนาบนลวดลายผ้าทอของชาวไททรงดำ. *ว.มหาจุฬาริชาการ*. 8(1), 368-379. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMA/article/view/244610>
- จินตนา ลิ้นโพธิ์ศาล. (2556). คุณค่าอัตลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นกับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมกรณีศึกษากลุ่มทอผ้าพื้นเมืองจังหวัดสกลนคร. *ว.มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*. 5(9), 1-16.

https://ph01.tci-thaijo.org/index.php/snru_journal/article/view/9896

จุฑามาศ ดอนอ่อนเบา และจิรวัดน์ พิระสันต์. (2563). นวัตกรรมการพัฒนาผ้าฝ้ายทอมืออัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดเลย. *ว.ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 12(2), 22-42. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/fakku/article/view/220286>

ซัชจรียา ไบลี. (2560). แผนวิจัยและพัฒนาสิ่งทอพื้นบ้านจังหวัดเลย. *ว.สารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์*. 17(2), 110-126. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/cjwu/article/view/109183>

ณัฐณภรณ์ เอกนราจินดาวัดน์. (2564). การยกระดับผ้าฝ้ายทอมือด้วยนวัตกรรมสิ่งทอฉลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์สิ่งทอพื้นเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู. *ว.วิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก*. 7(2), 432-447. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pacific/article/view/257515>

ทักษิณา พิพิธกุล. (2559). ผ้าทอมือ: การอนุรักษ์และการพัฒนาลวดลายผ้ายกดอกของจังหวัดลำพูน. *ว.กระแสวัฒนธรรม*. 17(31), 56-67. https://so02.tci-thaijo.org/index.php/cultural_approach/article/view/58374

ไทยโรจน์ พวงมณี. (2561). การศึกษาอัตลักษณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่นในเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยสู่การออกแบบสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน. *ว.พัฒนศิลป์วิชาการ*, 2(1), 93-111. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Patanasilpa/article/view/251671>

_____. (2566). *แสดงองค์ประกอบของลายดอกฝ้ายเมืองเลย ดังนี้ ดอกฝ้าย กวักฝ้าย ขิดขาเปีย และขิดสร้อย* [รูปภาพ]. สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

_____. (2566). แสดงลายดอกฝ้ายเมืองเลยที่ผลิตซ้ำจากการขับเคลื่อน จากภาครัฐด้วยการจัดประกวด [รูปภาพ]. สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

_____. (2566). แสดงการออกแบบลายจากการรับรู้ความหมายและ รูปแบบใหม่ลายดอกฝ้ายเมืองเลย [รูปภาพ]. สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

_____. (2566). แสดงการผลิตซ้ำผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนบ้านโนนกก่า [รูปภาพ]. สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

_____. (2566). แสดงผ้าทอลวดลายดอกฝ้ายเมืองเลย (ขวา) ลวดลาย เครือเถา (ซ้าย) ลวดลายต้นดอกฝ้าย [รูปภาพ]. สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

_____. (2566). แสดงการขับเคลื่อนการออกแบบการทอผ้าด้วยการจัด ประกวดแข่งขัน [รูปภาพ]. สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

_____. (2566). แสดงการคัดเลือกลายผ้าทอพื้นบ้านให้เป็นผ้าทออัตลักษณ์ ประจำจังหวัดเลย [รูปภาพ]. สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

มาริษา ภิรมย์แทน เดอ เบลส์. (2563, 2-6 สิงหาคม). ฝ้ายสายใยแห่งวัฒนธรรม และอัตลักษณ์แห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเลย. ใน เอกสารประกอบการ นำเสนอผลงาน มหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2563, ครั้งที่ 15 (น. 1-20).

_____. (2566). แสดงการมัดหมี่และการทอผ้าลายดอกฝ้ายเมืองเลยของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านลาด [รูปภาพ]. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

_____. (2566). แสดงการออกแบบที่ผสมผสานลายดอกฝ้ายเมืองเลยกับ ลายขอและลายซิดีให้แปลกใหม่ [รูปภาพ]. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

- วินยาภรณ์ พราหมณ์โชติ. (2564). ผ้าฝ้ายทอมือจอมทองกับแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อการยกระดับผลิตภัณฑ์ในตลาดสมัยใหม่: การวิจัยเชิงคุณภาพ. *มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*. 16,(1), 1-10. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/yr_u_human/article/view/237543
- สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์. (2565). จังหวัดเลยคัดเลือกผ้า “ลายดอกฝ้ายเมืองเลย” เป็นลายผ้าอัตลักษณ์ ประจำจังหวัดเลย. สืบค้น 20 มิถุนายน 2566. จาก <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG220120173643560>
- _____. (2565). แสดงการนำเสนอผ้าทอลายดอกฝ้ายเมืองเลยจากการประกวดผ้าทออัตลักษณ์จังหวัดเลย [รูปภาพ]. ใน *จังหวัดเลย คัดเลือกผ้า “ลายดอกฝ้ายเมืองเลย” เป็นลายผ้าอัตลักษณ์ ประจำจังหวัดเลย*. สืบค้น 20 มิถุนายน 2566. จาก <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG220120173643560>
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดเลย. (2566). *จังหวัดเลย เปิดฤดูกาลปลูกฝ้ายประจำปี 2566*. สืบค้น 5 สิงหาคม 2566. จาก https://thainews.prd.go.th/th/news/print_news/TCATG230725191435731
- สุภาพร วิชัยดิษฐ์, ศกลวรรณ คงมานนท์ และพัชรรัตน์ บัวตะมะ. (2565). การเพิ่มมูลค่าภูมิปัญญาผ้าทอท้องถิ่นสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์. *วารสารพัฒนาการเรียนรู้สมัยใหม่*. 7(3), 347-364.
- อาชัญ นักสอน. (2558). กระบวนการสร้างงานศิลปะหัตถกรรมกับฝ้ายทอมือเสียดา บันลือธี. *ว.ศิลปกรรมสาร*. 10(1), 215-234. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/fineartstujournal/article/view/233909>